

კოლექტიური მეხსიერებისა და ტრავმის რეპრეზენტაცია მარიო ვარგას
ლიოსასა და შორენა ლებანიძის ტექსტებში
(„ვაცის ნადიმი“ და „თუ საჭიროა, გათქმევინებთ“)

ერემაშვილი მანანა

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი
ნიუტონის თავისუფალი სკოლა, თბილისი
DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.49>

აბსტრაქტი. წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილი იქნება კომპარატიული კვლევა პერუელი მწერლის, მარიო ვარგას ლიოსას „ვაცის ნადიმის“ და ქართველი ავტორის შორენა ლებანიძის ტექსტის „თუ საჭიროა, გათქმევინებთ“ მიხედვით. კვლევის მიზანია, გამოიკვეთოს, რა გავლენას ახდენს კულტურული ტრავმა სოციალურ კოლექტიური მეხსიერების ფორმირებაზე, რა როლი ენიჭება ინდივიდუალური წარსული გამოცდილების გახსენებას სოციალური იდენტობის ფორმირებისა და ინდივიდის თვითდამკვიდრების პროცესში და როგორ აისახება ეს ყველაფერი აწმყოში ფორმირებულ სოციალურ მეხსიერებაზე.

ნაწარმოებებში აღწერილი ტოტალიტარული მმართველობის ფორმების სახასიათო ელემენტების შედარების შედეგად გამოიკვეთება სუვერენული სისტემების საერთო მახასიათებლები და ის, თუ რა გავლენის მოხდენა შეუძლია ამ უკანასკნელს საზოგადოებრივ კეთილდღეობაზე.

საკვანძო სიტყვები: წარსული, მეხსიერება, ტრავმა, ტრავმის გადალახვა, ინდივიდუალიზმი, გახსენება.

შესავალი

მეოცე საუკუნის დასაწყისიდან მეცნიერთა რიგებში განსაკუთრებით გაძლიერდა ინტერესი ინდივიდუალური თუ კოლექტიური მეხსიერების ფორმირების, გახსენებისა და დავიწყების მექანიზმების შესწავლის მიმართ. მეხსიერების კვლევები მრავალდისციპლინარული სამეცნიერო მიმართულებაა და მოიცავს როგორც ანტროპოლოგიის, ისტორიის, ფილოსოფიის, ფსიქოლოგიისა თუ სოციოლოგიის დარგებს, ასევე ლიტერატურას. ერთ-ერთი განსაკუთრებულად ღირებული საკვლევი ობიექტია მკვლევრისთვის ლიტერატურული ტექსტი, რადგან ეს უკანასკნელი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კოლექტიური მეხსიერების ჩამოყალიბებისა და კულტურული დისკურსის ფორმირების პროცესებში. ისტორიკოსები კოლექტიური მეხსიერების ფენომენის საფუძვლების შესწავლისას ხშირად ეყრდნობიან ფრანგი სოციოლოგის, მორის ჰალბვაქსის თეორიულ ნაშრომებს. ტექსტში „მეხსიერების სოციალური ჩარჩო“/The Social Framework of Memory (1925) ჰალბვაქსი მეხსიერებას განიხილავს როგორც საზოგადოებრივ მოვლენას, რომელიც თაობიდან თაობას გადაეცემა. თეორეტიკოსის მიხედვით, მეხსიერება არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური ფენომენი და იგი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ოჯახთან, მეგობრებსა თუ სხვა სოციალურ ჯგუფებთან (Bosch 2016: 2). ჰალბვაქსისთვის სივრცეში არსებული ხატები/გამოსახულებები განსაკუთრებულ როლს თამაშობენ კოლექტიური

მეხსიერების ფორმირების პროცესში. იგი სოციუმის ჯგუფების შეკავშირების, ასიმილაციის პროცესს დაფას ადარებს, სადაც წინარე ჯგუფის მიერ დაწერილი მეხსიერების კვალი სრულებით არ წაშლილა, ჯერ კიდევ შესამჩნევია და ახალი ჯგუფი მას გადააწერს ახალ მეხსიერებას; ძველის გახსენებით ისინი ქმნიან მიკუთვნებულობის განცდას და ამის პარალელურად-ახალ კოლექტიურ მეხსიერებას; აქედან გამომდინარე, თითოეულ ასპექტს თუ დეტალს, რომელიც იდენტობის განსაზღვრაში მონაწილეობს, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სოციალურ ჯგუფებში (Halbwachs 1950: 2). ჰალბვაქსის მოსაზრებას იზიარებს თანამედროვე მკვლევარი მეხსიერების დარგში, ლოფბოროს უნივერსიტეტის პროფესორი ემილი კეიტლი (2010), მეხსიერების კვლევის მეთოდოლოგიაზე მსჯელობისას განმარტავს, რომ მოგონებები მნიშვნელოვანია მანამ, სანამ ისინი პიროვნების იდენტურობას განსაზღვრავენ და გახსენება არა მხოლოდ ინდივიდის ფსიქოლოგიური არტიკულაციის პროცესია, არამედ ესაა პერფორმანსი, რომელსაც ძლიერად აქვს ფესვები გადგმული უკვე ნაცხოვრებ კულტურულ თუ სოციალურ კონტექსტში (Keightley 2010: 58).

მოგონებების გახსენების მნიშვნელობაზე მსჯელობს ზიგმუნდ ფროიდიც, რომელიც მეხსიერებას არათუ კოლექტიურ-, არამედ ინდივიდუალურ ფენომენად განიხილავს. ფსიქოანალიტიკოსისთვის გახსენება ქვეცნობიერში დალექილი მოგონებების გამოხმობაა-ინდივიდი გახსენების საშუალებით ახერხებს, ჩასწვდეს საკუთარ ინდივიდუალიზმს და გადაიზაროს მიმდინარე ცხოვრების კურსი, რაც ინდივიდს თვითგამორკვევასა და თვითდამკვიდრებაში ეხმარება (Hulton 1994:147).

ფროიდისგან განსხვავებით, გახსენებას კოლექტიური იდენტობის ფორმირების დანიშნულებას ანიჭებს ამერიკელი სოციოლოგი და თეორეტიკოსი ჯეფრი სი ალექსანდერი, რომელიც თავის წიგნში „კულტურული ტრავმა და კოლექტიური იდენტობა“ (Cultural Trauma and Collective Identity) მსჯელობს ტრავმული გამოცდილების გახსენების მნიშვნელობაზე კოლექტიური იდენტობის ფორმირების პროცესებში და განმარტავს, რომ რამდენადაც სოციუმი განცდის ტრავმას, კოლექტიური იდენტობის არსიც გადაიხედება, გადახედვა კი წარსულიდან კოლექტიური მოგონებების გახსენებას ნიშნავს; „იქიდან გამომდინარე, რომ მეხსიერება სოციალურია და მიმდინარე (Fluid), ის ასევე ღრმა კავშირშია აწმყოში „მე-ს“ გააზრებასთან“-წერს ალექსანდერი (ალექსანდერი, 2004: 22).

წინამდებარე ნაშრომში სწორედ ზემოთ განხილული კოლექტიური მეხსიერების, კულტურული ტრავმისა და კოლექტიური იდენტობის თეორიებზე დაყრდნობით იქნება გაანალიზებული პერუელი მწერლის, მარიო ვარგას ლიოსას ტექსტი „ვაცის ნადიმი“ და ქართველი ავტორის, შორენა ლებანიძის „თუ საჭიროა, გათქმევინებ“. მიუხედავად იმისა, რომ ორივე მწერალი განსხვავებულ კულტურულ დისკურსში მოღვაწეობს და მათი ტექსტები ერთმანეთისგან დაშორებულია მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებებითა თუ სივრცითი მოცემულობით, მწერლების მიერ რეალურ მოვლენებზე დაყრდნობით შექმნილი ნარატივი ნათელყოფს, რა ემართება ინდივიდუალიზმს ტოტალიტარული სისტემის ფარგლებში და რა როლს ასრულებს ლიტერატურა ტრავმული გამოცდილების რეპრეზენტაციისა და კოლექტიური იდენტობის ფორმირების პროცესში. კომპარატისტული ანალიზის შედეგად გამოიკვეთება ორ ტექსტს შორის არსებული მსგავსება-განსხვავებები, რათა ნათელი გახდეს, როგორ ფორმირდება კოლექტიური მეხსიერება ინდივიდის პერსონალური მოგონებების გახსენებით.

მიუხედავად იმისა, რომ სამეცნიერო სივრცეში არსებობს სტატიები მარიო ვარგას ლიოსას ტექსტების შესახებ, ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობით კვლევებში ჯერ არ დაწერილა ამ ტექსტის შედარებითი ანალიზი ქართულ ტექსტთან, რაც საკვლევი თემის

აქტუალობას განაპირობებს. 2020 წელს შორენა ლებანიძის ტექსტი „თუ საჭიროა, გათქმევინებთ“ გახდა ლიტერატურული კონკურსის- „საბას“- ლაურეანტი წლის საუკეთესო ესეისტიკასა და დოკუმენტური პროზის ნომინაციაში, რაც კიდევ ერთხელ ცხადყოფს წიგნის მნიშვნელობას ქართულ ლიტერატურაში. წინამდებარე კლვევითი ნაშრომი კი მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს ქართული თანამედროვე ლიტერატურის, როგორც მეხსიერებისა და ტრავმული გამოცდილების რეპრეზენტაციის საშუალების, კვლევის პროცესში.

ანალიზი

„ვაცის ნადიმი“ პერუელი მწერლის, მარიო ვარგას ლიოსას ნაწარმოებია, რომელშიც მულტიპერსპექტიულადაა წარმოდგენილი რაფაელ ლეონიდას ტრუხილიოს დიქტატორული რეჟიმის წლები დომინიკის რესპუბლიკაში (1930-1938 წ.წ). ნაწარმოების სიუჟეტი რეჟიმის დასრულებიდან 35 წლის შემდეგ მშობლიურ ქალაქში, სანტო დომინგოში (დიქტატურის პეროოდში ცნობილი იყო როგორც „სიუდად ტრუხილიო“) პროტაგონისტის, ურანია კაბრალის, დაბრუნებით იწყება.

იმავე ისტორიულ ეპოქას ეხმიანება შორენა ლებანიძის ტექსტი „თუ საჭიროა, გათქმევინებთ“ იმ განსხვავებით, რომ მეოცე საუკუნის ქართული სოციო-პოლიტიკური საბჭოთა კავშირის დისკურსით იყო განპირობებული. ტექსტში „თუ საჭიროა, გათქმევინებთ“ მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებებით არის წარმოდგენილი დოკუმენტური მასალა ქართველი დირიჟორის, ევგენი მიქელაძისა და მისი ოჯახის ტრაგედიის შესახებ, რაც მუსიკოსის ოჯახმა ქვეყანაში დამყარებული ტოტალიტარული სისტემის დროს გადაიტანა 1930-იან წლებში რეპრესიების სახით.

მარიო ვარგას ლიოსა „ვაცის ნადიმში“ სიუჟეტურ ხაზს სწორედ ქალი პერსონაჟის წარსული გამოცდილებების გახსენების პარალელურად ავითარებს და მულტიპერსპექტიული თხრობის შედეგად ცხადად გადმოსცემს ტოტალიტარული რეჟიმისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს, რომელთა საშუალებითაც საზოგადოებაში კოლექტიური ტრავმა წარმოიქმნება; ეს უკანასკნელი ღრმად აღწევს თითოეული ინდივიდის პირად თუ სოციალურ ცხოვრებაში. აიძულებს სუბიექტს, განდევნოს ყველა მოგონება ცნობიერიდან და ტრავმული გამოცდილების დავიწყებას ქვეცნობიერის დონეზე დალექვით ცდილობს. ამ ყველაფერს კი ურანია დომენიკიდან ამერიკაში, მანჰეტენში გაქცევით ცდილობს, სადაც წარმატებული იურისტის კარიერას იწყობს, თუმცა იგი ვერ ახერხებს წარსული მოგონებებიდან სრულ გათავისუფლებას, მისი პირადი ტრაგედია ტექსტის დასაწყისშივე ხდება მკითხველისთვის ცნობილი, რეალური მიზეზი კი (სექსუალური და ემოციური ძალადობა) მხოლოდ ტექსტის დასასრულს იჩენს თავს.

იგი შეპყრობილი ხდება ტრუხილიოს რეჟიმის შესწავლის სურვილით, კითხულობს საარქივო და ისტორიულ ნარკვევებს, რომლებიც წარსული ხატების აღდგენის საუკეთესო საშუალებად მიაჩნია:

„[ურანია მამამისს]...ჩემს ოთახში მხოლოდ დომენიკელების წიგნებია. მოგონებები, კვლევები, ისტორია.ხვდები, რომელი პერიოდი მაინტერესებს? რაღა თქმა უნდა-ტრუხილიოს ეპოქა.[...] ტრუხილიოს ეპოქის ექსპერტის გავხდი, იმის ნაცვლად, რომ ბრიჯი და გოლფი მეთამაშა, ცხენზე მეჯირითა ან ოპერაში წავსულიყავი, ჩემს გატაცებად ამ წლებში მომხდარი ამბების შესწავლა იქცა. დასანანია, ასუბარი რომ არ შეგვიძლია, რადგან საიდუმლოს ამიხსნიდი. მაგალითად, ძალიან მინდა მომიყვებ, მისი ბრწყინვალეობა დედაჩემთანაც თუ წვებოდა“ (ლიოსა 2016:73)

ფრანგი მეცნიერი პიერ ნორა თავის ნაშრომში Les mieux de memorie/მეხსიერების

ადგილები განმარტავს, რომ თანამედროვე მეხსიერება არქივულ ხასიათს ატარებს. იგი მატერიალურ მოცემულობებს ენდობა, ჩანაწერთა უშუალობას, წარსული სურათების ხილვადობას. რაც ჩაწერილი და დაარქივებულია, მისდამი დიდია სანდოობა, არქივი სკაფოლდინგის ფუნქციას ასრულებს გახსენების პროცესში, მისი საშუალებით შესაძლებელი ხდება მოგონებების გამოხმობა წარსულიდან და აწმყოს სრულყოფილი სახით წარმოდგენა (Nora 1989:13). სწორედ ამგვარი სკაფოლდინგის როლს ითავსებს სახელმძღვანელოებსა თუ საარქივო მასალებში ამოკითხული დოკუმენტური ინფორმაცია ურანია კაბრალისთვის. იგივე დანიშნულება აქვს ისტორიული პირების ჩანაწერებისა თუ საარქივო მასალების კვლევა-ძიებას შორენა ლებანიძის ტექსტშიც „თუ საჭიროა, გათქმევინებთ“, რომელთა გაცნობის შედეგად თინა მიქელაძე (ევგენი მიქელაძისა და მარიამ ორახელაშვილის ქალიშვილი) სრული სიცხადით აღიდგენს სამი წლის ასაკში თავისი ოჯახის მიერ გადატანილ მორალურ თუ ფიზიკურ ტრავმას. მწერალი შორენა ლებანიძე ერთ-ერთ ინტერვიუში განმარტავს, რომ ევგენი მიქელაძის ტრაგედიის მკითხველამდე მიტანა აუცილებელ მოცემულობას წარმოადგენდა, რადგან წარსული გამოცდილებების გახსენება ახალი თაობისთვის აწმყოში ორიენტაციის წინაპირობაა.¹

ნაწარმოები ქეთუსია ორახელაშვილის მემუარული ჩანაწერების ამონარიდით იწყება, რომელიც, როგორც მოგვიანებით ირკვევა, თავის ქალიშვილს, თინა მიქელაძეს უნდა აღმოეჩინა საოჯახო არქივში, ახალგარდაცვლილი დედის პირად ნივთებს შორის (ლებანიძე, 2019:9). სწორედ დედის პირადი ჩანაწერები იქცევა თინასთვის პირადი ტრაგედიის გადააზრების მაპროვოცირებელ ფაქტორად:

„სწორედ ძველ ჩანაწერებს უნდა გაენდო თინასთვის რამე. ხელნაწერებით უნდა გაება შეუმდგარი დიალოგი დედასთან. [...] როგორც კი დედის მემუარები გადაფურცლა, არა ჟენიას ან ქეთუსიას, არა მამიას ან მარიამის, არამედ თავისივე განცდებში წვდომის სურვილმა აიტანა. გაოგნებულმა აღმოაჩინა, რომ, აი, ხედავ? თინათინ მიქელაძის ცნობიერი არსებობა, თურმე, უსიამოვნო და იმედგამაცრუებელი შთაბეჭდილებებით დაწყებულა“ (ლებანიძე, 2019, გვ:10-11).

როგორც მორის ჰალბვაქსი განმარტავს, ინდივიდის პერსონალური მეხსიერება ნაციონალურ ცნობიერებასთან არის კავშირში და იმ საჯარო მოვლენათა ერთობლიობაა, რომლებიც კონკრეტულმა საზოგადოებრივმა ჯგუფებმა ერთად გადაიტანეს და რომელთა გახსენების შედეგად იქმნება კოლექტიური მეხსიერება (Halbwachs 1950:2). შორენა ლებანიძის ეს ტექსტიც ინდივიდუალურ მეხსიერებებზე დაყრდნობით აღდგენილი და მხატვრული გამომსახველობითი საშუალებებით რეპრეზენტირებული კოლექტიური მეხსიერებაა, რომელიც ტოტალიტარული დისკურსის ფარგლებში წარმოიქმნა და დაილექა ქართულ საზოგადოებაში. ჰალბვაქსის თეორიას ეყრდნობა ჰოპკინსის უნივერსიტეტის პროფესორი, ჯეინ მარკუს დელგადო, „ვაცის ნადიმზე“ მსჯელობისას; იგი განმარტავს, რომ ტრუხილიოს ეპოქის გადარჩენილები ისევე ცხოვრობდნენ, როგორც ურანია და მისი ისტორიის მოყოლა, რაც ყველა სხვა დანარჩენის ისტორიაცაა, ამ ეპოქის პოლიტიკის გახსენების დაგმობისა და დასრულების მცდელობაა (Marcus-Delgado 2004: 131). ზემოთ განხილულიდან გამომდინარე ნათელი ხდება, რომ მიუხედავად ქვეყნების (დომენიკის რესპუბლიკა და საქართველო) სივრცითი თუ გოგრაფიული დაშორებისა, ტოტალიტარული დისკურსის გავლენა პერსონალურ და, შესაბამისად, კოლექტიურ მეხსიერებაზე ერთმანეთის მსგავსია და ხშირად

¹ ლებანიძე, ბ. 2020. შორენა ლებანიძე პროექტში „ავტორი TETE“. თბილისი: თსუ ბიბლიოთეკის პროექტი. <https://www.youtube.com/watch?v=iu1Wm7oiQmc> (წვდომის თარიღი: 15.05.2023)

ტრავმული გამოცდილებების გახსენება როგორც ინდივიდუალური, ასევე ნაციონალური იდენტობის განსაზღვრის საშუალებად იქცევა.

ჯეფრი ალექსანდერი თავის ნაშრომში „კულტურული ტრავმა და კოლექტიური იდენტობა“ განმარტავს, რას გულისხმობს ტრავმა „ტრავმის პოპულარული თეორიის“ მიხედვით: „ტრავმული გამოცდილება თავს იჩენს მაშინ, როდესაც ტრავმული მოვლენები უშუალო ურთიერთობაშია ადამიანურ ბუნებასთან. ადამიანები საჭიროებენ უსაფრთხოებას, წესრიგს, სიყვარულს, ურთიერთობას. თუ რამე მოვლენა საფრთხეს უქმნის ამ მოთხოვნილებებს, მაშინ სულაც არ არის გასაკვირი, რომ ხალხი ტრავმირებული რჩება“ (ალექსანდერი, ჯ. 2004: 3). მარიო ვარგას ლიოსა ნათლად ასახავს ტექსტში საზოგადოების ტრავმირების პროცესებს; დომინიკელთა საზოგადოებრივი თუ ინდივიდუალური ცხოვრების ყველა სფერო (ქორწინება, კარიერული წინსვლა თუ ფინანსური კეთილდღეობა) დიქტატორის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს ექვემდებარებოდა, სუბიექტები მოკლებულნი იყვნენ ინდივიდუალობას, მაგალითად, ტექტის ერთ-ერთი პერსონაჟი, ამადიტო, მხოლოდ იმიტომ არ ირთავს საყვარელ ქალს ცოლად, რომ ტრუხილიოსგან ნებართვას ვერ იღებს: „(ტრუხილიო ამადიტოს)...შენი სამსახურეობრივი ჩამონათვალი ისეთი კარგია, ვერ დავუშვებ, ცოლად კომუნისტი მოიყვანო[...]ამ ქვეყანაში ბევრი ქალია, სხვა მოძებნეთ“ (ლიოსა, 2016: 46) და მეორე უკიდურესობა-აუგუსტინ კაბრალი თავის თოთხმეტი წლის ქალიშვილს, ურანიას, „ვაცის ნადიმად“ აქცევს, რათა ტრუხილიოს ტერორსა და რეპრესიებს გადაურჩეს, მას შემდეგ, რაც მანუელ ალფონსომ, ტრუხილიოს ელჩმა, მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ ამცნო აუგუსტინ კაბრალს და ურანიას „შემზადებისკენ“ მოუწოდა, მიუხედავად უსაზღვრო სიყვარულისა, ქალიშვილს ტრუხილიოს წვეულებაზე წასვლას სთხოვს.:

“(ურანია მამამისს)-კიდევ რა საშინელება მოხდება, ციხეში ჩაგსვამენ?

-არა, არა, შესაძლებლობა გაჩნდა, რომ ყველაფერი მოწესრიგდეს, მსხვერპლს მთხოვენ, შვილივო, მინდა, ერთი რამ იცოდე, მე არასოდეს გავაკეთებ არაფერს, არაფერს, კარგად გაიგე, გონებაში ჩაიბეჭდე, რაც შენთვის სასიკეთო არ იქნება“ (ლიოსა, 2016: 405-406)

ხსენებული ეპიზოდებიდან ნათელი ხდება, რომ დიქტატორული მმართველობის ქვეშ ტრავმირებული ინდივიდები საკუთარი სურვილების წინააღმდეგ მიდიან, ტოტალური ტერორი არა მხოლოდ სახელმწიფო-, არამედ ინდივიდუალურ დონეზე დასული.

ერთპიროვნული ძალაუფლების ინდივიდუალურ და საზოგადოებრივ სფეროებში შეჭრის მაგალითს ეცნობა მკითხველი წიგნი „თუ საჭიროა, გათქმევინებ“; ლავრენტი ბერია, რომელიც როგორც ისტორიულ, ასევე ლიტერატურულ ანტაგონისტად მოიაზრება, მსგავსად ლეონიდას ტურხილიოს მხატვრული სახისა, უხეშად ცდილობს, ტოტალური ძალაუფლების გამყარებას. შორენა ლებანიძე წიგნი თინა მიქელამის მიერ დედამისის, ქეთუსია ორახელაშვილისა და ლავრენტი ბერიას პირველი შეხვედრის შესახებ მოთხრობილ ამბავს გადმოსცემს: „ლავრენტი პავლოვიჩი გოგონას უღიმოდა, ქათინაურებით ავსებდა, კარდია მანქანიდან თავაზიანად ეპატიჟებოდა, მომსახურებას სთავაზობდა („მიგიყვანთ, სადაც გნებავთ“), საუბრის აწყობასა და გაშინაურებას ცდილობდა...“ (ლებანიძე 2019: 67). ზემოთ განხილულ ნაწარმოებებში პერსონაჟთა ცხოვრებაში უსაფრთხოების განცდისა და პირადი სივრცის არსებობის აუცილებლობა ირღვევა, რაც, ჯეფრი ალექსანდერის თეორიის შესაბამისად, ტრავმული მეხსიერების ფორმირების წინაპირობად იქცევა.

ჯეფრი ალექსანდერი ტრავმული გამოცდილების კვების მეთოდებზე მსჯელობისას გამოყოფს *ფსიქოანალიტიკურ* მიდგომას, რომლის მიხედვითაც, თუ მძიმე ემოციური გამოცდილების გადატანა უწევს ინდივიდს, ეს უკანასკნელი ტრავმული გამოცდილების სუბლიმირების საშუალებით ცდილობს, დათრგუნოს მეხსიერება, რათა ტრავმა

გადალახულად ჩაითვალოს. სუბიექტის მიზანია, გაეცეს წარსულის გამოცდილებებზე პასუხისმგებლობის აღებას და ამით დაიცვას საკუთარი თავი (Alexander 2004: 5). სწორედ ამგვარ დამცავ მექანიზმად წარმოჩინდება ურანიას გაქცევა მშობლიური ქალაქიდან, ოჯახი, ნაცნობი სიციუმი თუ გარემო მუდმივად გაახსენებდა მას წარსულში განცდილს, შესაბამისად, საზღვრებს გარეთ წარმატებული კარიერიერის მოწყობითა და ახლო ნათესავებთან ყველანაირი კომუნიკაციის გაწყვეტით იგი ცნობიერიდან განდევნის ტრავმულ მოგონებებს. ტრავმების მეხსიერებიდან გამომხობა ურანიას ნათესავებთან საუბარის დროს ხდება. საუბარი ერთგვარად ფსიქონალიტიკურ სენსსაც შეიძლება შეედაროს, რადგან სუბიექტი მოგონებების რეკონსტრუირების შედეგად თვითრეფლექსიური ხდება და ამგვარად ტრავმის გადალახვაც მეტად მოსალოდნელია. მხოლოდ მამიდასთან და მამიდაშვილთან საუბრის შემდეგ შეძლო ურანიამ პირველად მოეყოლა გადატანილი ტრავმები. დუმილი, რომელიც აქამდე მისთვის წარსულის გახსენებისგან თავდაცვის საშუალებას წარმოადგენდა, მისთვის უსაფუძვლო ხდება, ამაზე მიაწინებს მამიდაშვილთან საუბრის ბოლოს წარმოთქმული სიტყვები: „თუ მარიანეტა მომწერს, ყველა წერილს ვუპასუხებ“ (ლიოსა 2016: 604). გაზიარებული ტრავმების შედეგად ახერხებს ურანია საკუთარი იდენტობის განსაზღვრას, იაზრებს ყველა იმ მოვლენას, რომლის აღქმაც წარსულში ვერ შეძლო.

ქეთუსია ორახელაშვილის შემთხვევაში წარსული ერთადერთი დროითი და სივრცითი განზომილებაა, რომელთანაც საკუთარ იდენტობას აიგივებს. უჭირს, წარსული გამოცდილებების დათმობა და აწმყოში ორიენტირება:

„ზურგმიქცეული სამყაროს შემორიგების აზრს ვერ ხედავდა. არა მხოლოდ დაუნდობლად და უბრძოლველად თმობდა, არამედ მთელი არსებით უარყოფდა. ოღონდ ქალის სიჩუმე, კუმტი და უკმეხი დუმილის ნაცვლად, გულსაკლავად თვინიერი, უხმო გარინდება იყო [...] აწმყო სულ არ აღეღვებდა. ცნობისწადილს არ აღუძრავდა, წარსულს ეკუთვნოდა. თითქოს სიცოცხლე სამარადისოდ ჩავლილ დღეებს ერქვა“ (ლებანიძე 2019:9) თუმცა მიუხედავად ამისა, ქვეცნობიერში დაღექილი წარსული მეხსიერება იჭრება ცნობიერში და მოქმედებისკენ უბიძგებს. ზიგმუნდ ფროიდი თავის წიგნში „სიზმრების ინტერპრეტაცია“ (1990) სიზმრებს *სამეფო გზად* (*The Royal road*) მოიხსენიებს და განმარტავს, რომ მოგონებებისა თუ საიდუმლოებების შეცნობის საუკეთესო საშუალება სიზმრებზე დაკვირვებაა (Hutton 1994:150). დედის ხატის სხვა ქალის სახესთან ქვეცნობიერი მიმსგავსებით იქცევა თინასთვის წარსულის სრულყოფილად აღდგენის მიზეზად: „მოგონება კი არა, მოგონების ფთილა იყო, ერთი დღის პაწია ანასხლეტი, წუთის ნამსხვრევი: აი, დერეფნის კედელზე ჩამოკიდებული სარკის წინ ქალი დგას. [...] არა, დერეფნის გასწვრივ მიმავალი უცხო დეიდა ქეთო არ არის. [...] რა დაავიწყებს, როგორ ლაღად მიახრევს ქეთუსია მაღალ, ასხლეტილ ტანს. -ჩუუ, სუუ, -ჩაესმის ნაცნობი ხმა. ცრემლს სწმედს და ძიძის კალთას სლუკუნით ეხუტება“ (ლებანიძე 2019:14-15).

თინას აწმყო, ისევე როგორც ურანია კაბრალის, მთლიანად წარსული მოგონებებით არის მოცული და აწმყოში ორიენტაციის ერთადერთ საშუალებად წარსული ტრავმების გახსენება და მათი გადალახვის მცდელობადა ესახება.

დასკვნა

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ინდივიდუალური მეხსიერების აღდგენა და გახსენება წარსულში განცდილი ტრავმული გამოცდილებების გადალახვის საშუალებას წარმოადგენს პერსონაჟებისთვის. ტოტალიტარული მმართველობის მიერ პერსონაჟთა ცნობიერზე დამჩნეული ტრავმები არ განსხვავდება ერთმანეთისგან, მიუხედავად იმისა, რომ პერსონაჟები სხვადასხვა სოციო-კულტურულ რეალობას განეკუთვნებიან. მსგავსებების ახსნა

შესაძლებელია ტრავმული გამოცდილებების ფორმირების ზოგად პრინციპებზე დაყრდნობით, რასაც ჯეფრი ალექსანდერი უსაფრთხოების, პირადი სივრცისა და კეთილდღეობის დარღვევას უკავშირებს, რაც ნათლად გამოიკვეთა მარიო ვარგას ლიოსასა და შორენა ლებანიძის ტექსტების ანალიზის ფარგლებში. წარსულში განცდილი ტრავმული გამოცდილებების რეკონსტრუქცია აწმყოში პერსონაჟებისთვის თვითდამკვიდრებისა და კოლექტიური მეხსიერების ფორმირების საშუალებად იქცევა.

ჯეფრი ალექსანდერის თეორიაზე დაყრდნობით, კოლექტიურ ტრავმასთან დაკავშირებული ასოციაციები ზედაპირზე ამოტივტივდება და ლიტერატურული ქმნილებების საშუალებით ხვდებიან სოციუმში. განხილულ მწერალთა მხრიდან ამ წიგნების დაწერაც მათ თანამედროვე საზოგადოებაში დაღეკილი კულტურული ტრავმების რაციონალიზაციის და გადალახვის მცდელობად უნდა იქნას მიჩნეული. ტექსტები მკითხველს ფიქციურ თუ ისტორიულ პერსონაჟთა ისტორიის გადმოცემით ინდივიდუალური ტრავმული გამოცდილების ინტერპრეტაციას სთავაზობს, რომელიც ღრმად იჭრება მკითხველის ცნობიერებაში და აყალიბებს განზოგადებულ აღქმას კულტურული და კოლექტიური ტოტალიტარული ტრავმული გამოცდილებების შესახებ, რომელიც, ერთი მხრივ, დომენიკელ საზოგადოებაში და, მეორე მხრივ, ქართულ სოციუმში წარმოიქმნა მეოცე საუკუნის 30-იან წლებში.

ბიბლიოგრაფია:

პირველადი წყაროები

1. ლიოსა, მ.ვ. 2016. *ვაცის ნადიმი*. თბილისი: ინტელექტის გამომცემლობა
2. ლებანიძე შ. 2019. *თუ საჭიროა, გათქმევინებთ*. თბილისი: არტანუჯი

დამხმარე ლიტერატურა

1. Alexander, J. 2004. *Cultural Trauma and Collective Identity*. Berkley, California: University of California Press.
2. Bosch, Tanja E. 2016. *Memory studies. A brief concept paper*. Working Paper. MeCoDEM. ISSN 2057-4002 (Unpublished) . United Kingdom: Univerity of Leeds press.
https://eprints.whiterose.ac.uk/117289/1/Bosch%202016_Memory%20Studies.pdf (წვდომის თარიღი: 05/13/2023)
3. Halbwachs, M. 1950. *Space and The Collective Memory*. From *The collective memory*.
4. Hutton, P. (1994). Sigmund Freud and Maurice Halbwachs: The Problem of Memory in Historical Psychology. Vol.27, No 2 (Feb) pp.145-158
5. Keightley, E. (2010). Remembering research: memory and methodology in the social sciences. *International Journal of social research methodology* 13(1): 55-70.
7. Marcus-Delgado, j. 2004. "Demonic Power and Political Discourse in Mario Vargas Liosa's *La fiesta del chivo*." *Confluencia* Vol. 19, No. 2 (Spring 2004):125-33
8. Nora, p. 1989. *Between Memory and History: Les Lieux de Memoire*. Special issue: *Memory and Counter-Memory* (Spring. 1989) pp.7-24. University of California Press.

Representation of Collective Memory and Trauma in the Texts of Mario Vargas Llosa and Shorena Lebanidze "The Feast of the Goat" and "Tu Sachiroa, Gatsmevinebt" (If necessary, I Will Make You Speak")

Eremashvili Manana
Ilia State University, Tbilisi
Newton Free School, Tbilisi

Abstract

The present paper „Representation of Collective Memory and Trauma in the Texts of Mario Vargas Llosa and Shorena Lebanidze will show a comparative study based on the text "The Feast of The Goat" and "Tu Sachiroa, Gatqmevinebt"(If necessary, I Will Make You Speak). The purpose of the research is to highlight the impact of cultural trauma on the formation of collective memory in society, the role of recalling individual past experiences in the process of formation of specific social identity and the sense of self-establishment for individuals, and how all these affects the social memory formed in the present.

As a result of the comparison of the characteristic elements of the forms of totalitarian government described in the works, the common characteristics of the sovereign systems are highlighted, and the impacts that may be occurred on public welfare.

Comparative research was conducted by Manana Eremashvili, Master of Comparative Literature at Ilia State University.

Keywords: past, memory, trauma, overcoming trauma, individualism, recall.